

Polderpark Cronesteyn: een oud *en* levend landschap

Lezing voor Stichting Groen Cronesteyn 10-11-2024

Sophie Visser,
Historisch landschapsspecialist en lid HVOL (Commissie Onbeschermd Erfgoed)

Polderpark Cronesteyn: een oud *en levend* landschap

Programma

- I. Oud Cronesteyn
- II. Oud polderlandschap
- III. Situatie vóór het Polderpark

Pauze

- IV. Naar een levend(ig) Polderpark
- V. Levend qua natuur,
Levend qua recreatie
Levend qua cultuurhistorie
- VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed

Vragen?

I. Oud Cronesteyn: het kasteel en omgeving (1)

Op kaart uit 1615

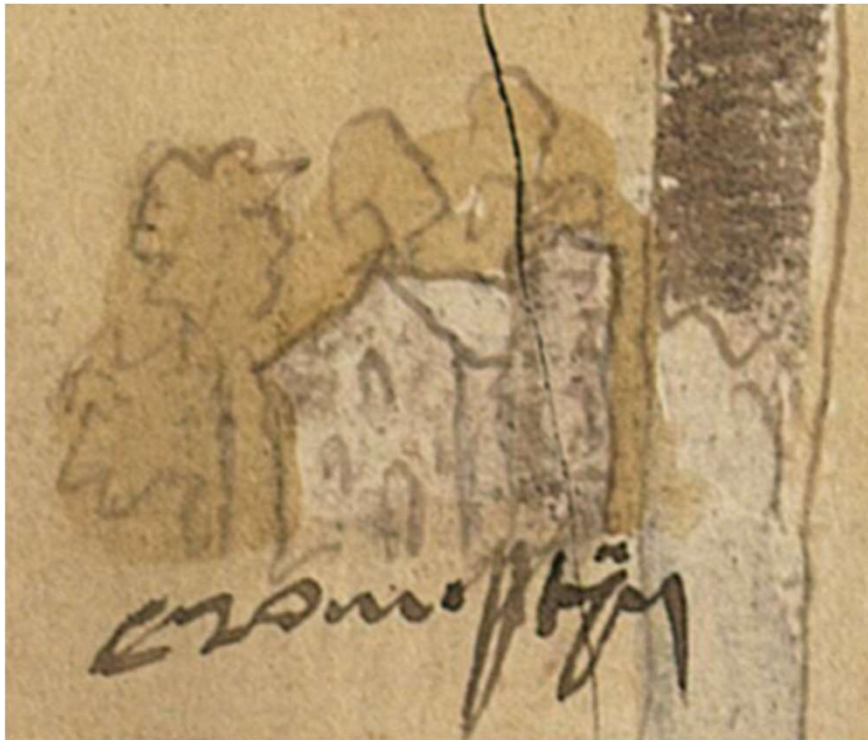
Grondbezit ca. 1400

- < 1300: hoeve?
- ca. 1300: versterkte hoeve Wouterswerf (van Wouter van Haerlem)
- 1325: bij Jan van Polanen
- Ca. 1400: bij Floris van Alkemade => 'Hofstede Alkemade':
 - huis, boerderij, boomgaard, bos,
 - laan langs Roomburgerwetering
 - brede gracht rond 20 morgen grond (17,5 ha)

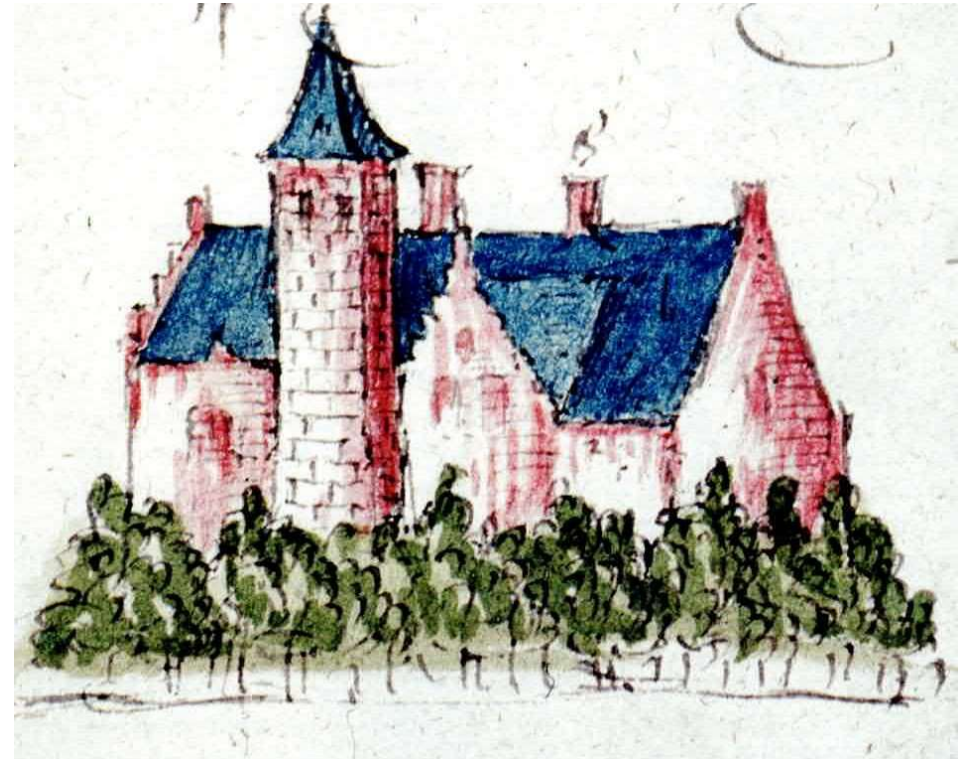
I. Oud Cronesteyn: het kasteel en omgeving (2)

Voor 1573 (kaart uit 1561)

De 'steen' Cronesteyn, met traptoren
(een stenen gebouw van zekere allure)

Begin 17^e eeuw, na herbouw

Kasteel Cronesteyn als enkel gebouw
(met trapgevels, en traptoren?)

I. Oud Cronesteyn: het kasteel en omgeving (3)

Uitbreidingen na 1620

In 1712, prent van Lamsvelt

In 1728 (van achteren)
door Schoemaker

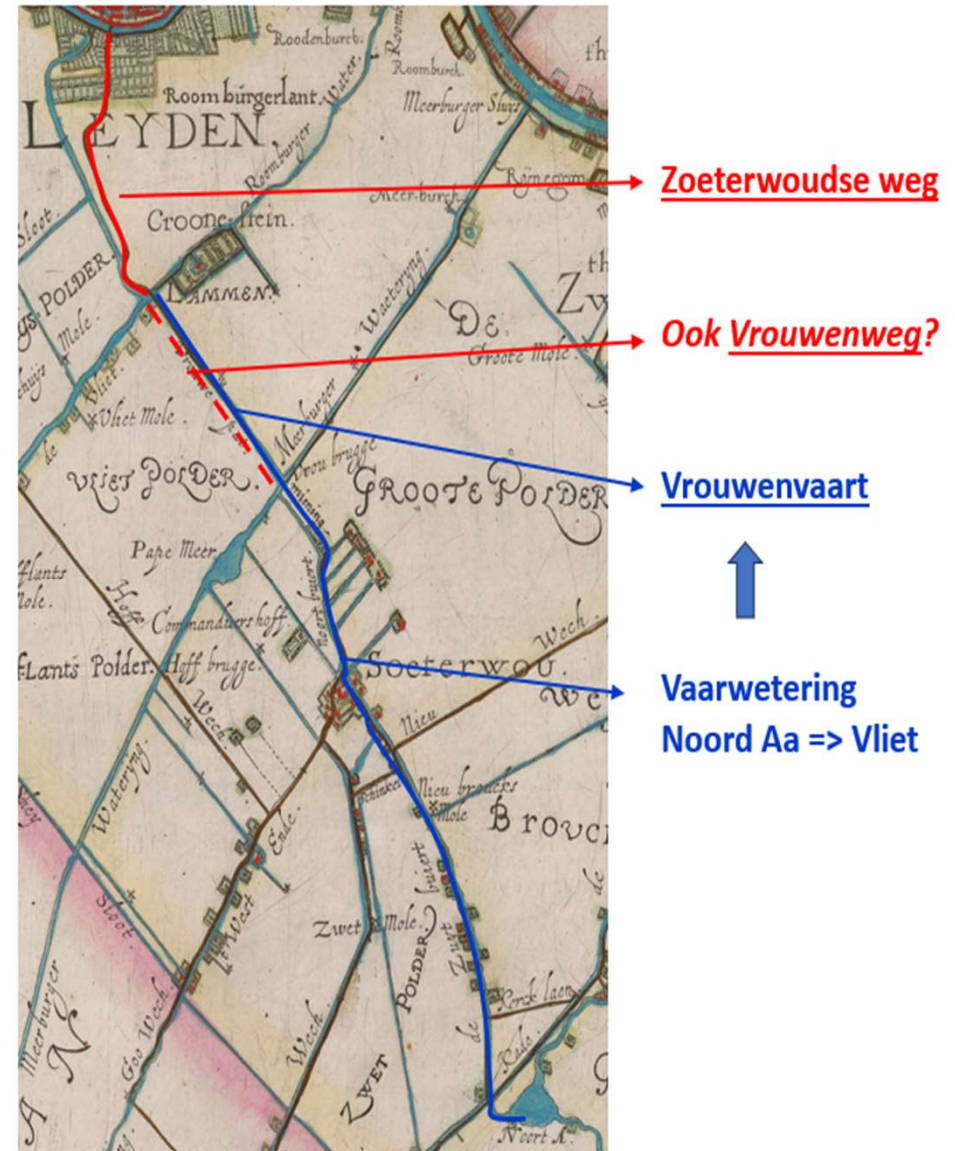

I. Oud Cronesteyn: het kasteel en omgeving (4)

Floris van Alkemade deed echter meer!

- 1406: deed mee aan vaarwetering van Noordse Aa -> Vliet* => Vrouwenvaart
- 1408: Windwatermolen op eigen terrein
- 1408: grondaankoop + aanleg Zoeterwoudse weg*
- 14... : Maria- of Vrouwenkapel bij het kasteel (onbekend waar; in 1505 gesloopt en nieuwe bij Dorpskerk Zoeterwoude)

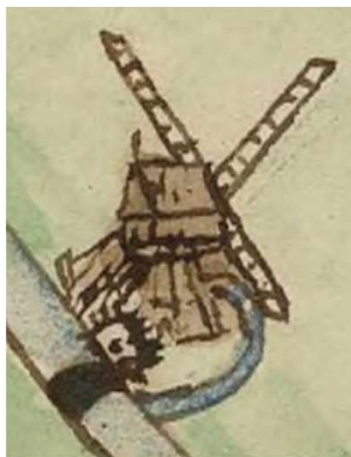
**met de 'buren' of ambacht Zoeterwoude*

I. Oud Cronesteyn: het kasteel en omgeving (5)

1408: Windwatermolen op eigen terrein

- was de 2^e in heel Holland
- de 1^e in Alkmaar in 1407 ook (mede) door hem

Zoals deze wipmolen in 1545?
(Grote Polder)

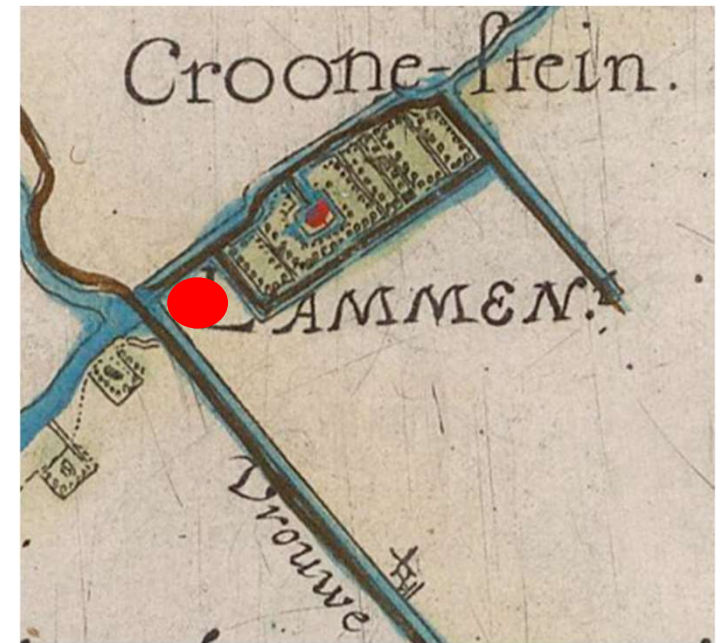
Kunstproject 'Kleigeisers'

II. Oud Cronesteyn (6)

De schans Lammen in 1574

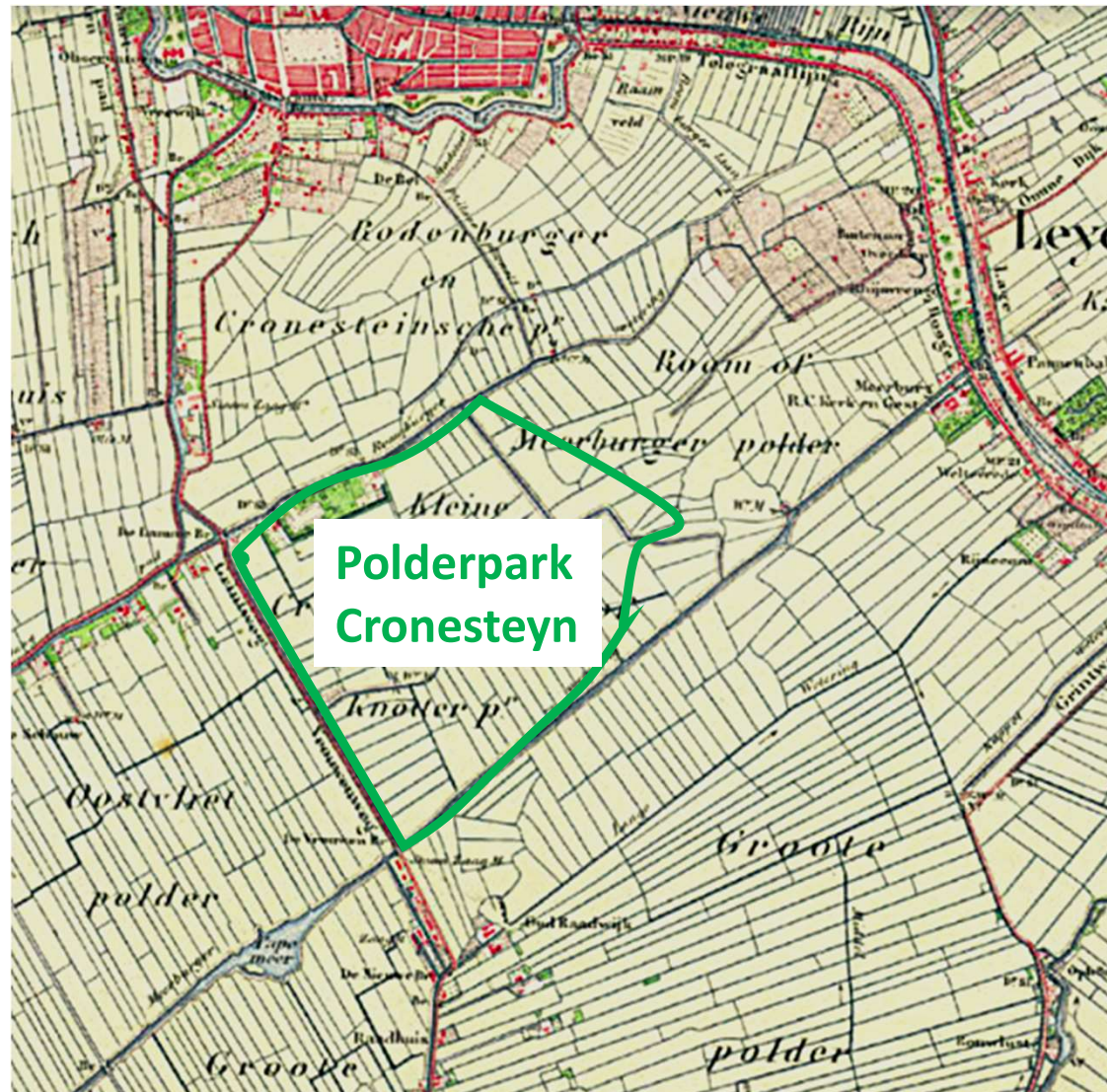

Kaart Bilhamer 1573/1574

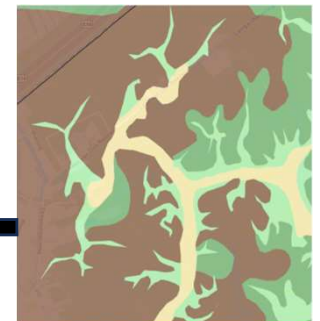
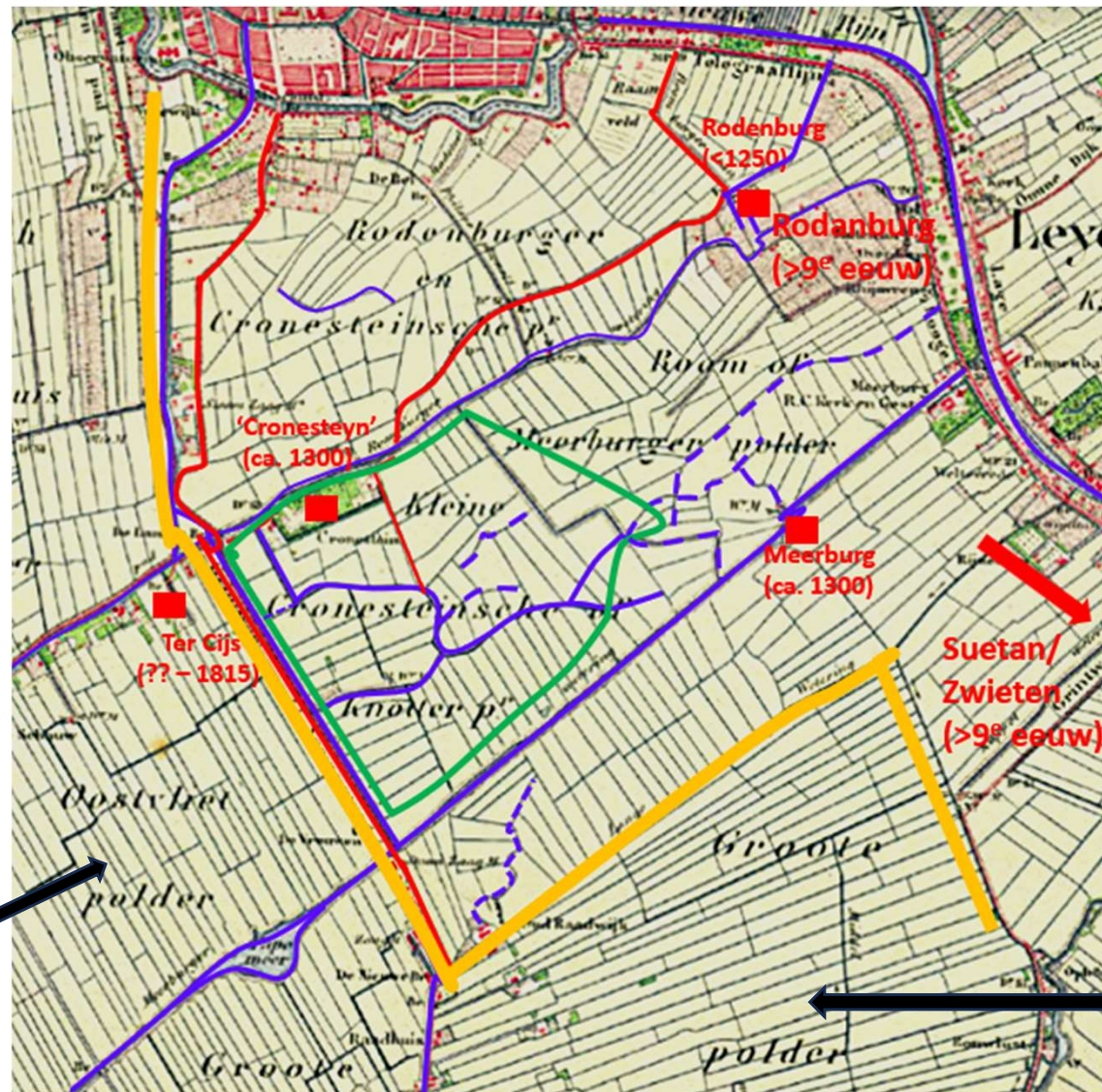
II. Oud polderlandschap (1)

Het begon niet (en nooit) als polder, maar als ontginningen

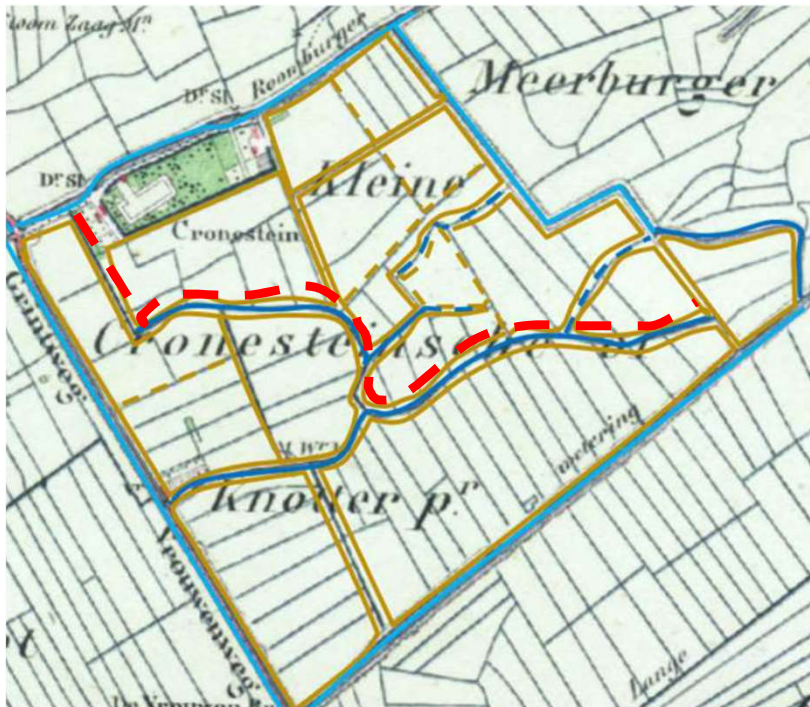
Kaart ca. 1875,
vóór de spoorlijn
(1878)

II. Oud polderlandschap (2)

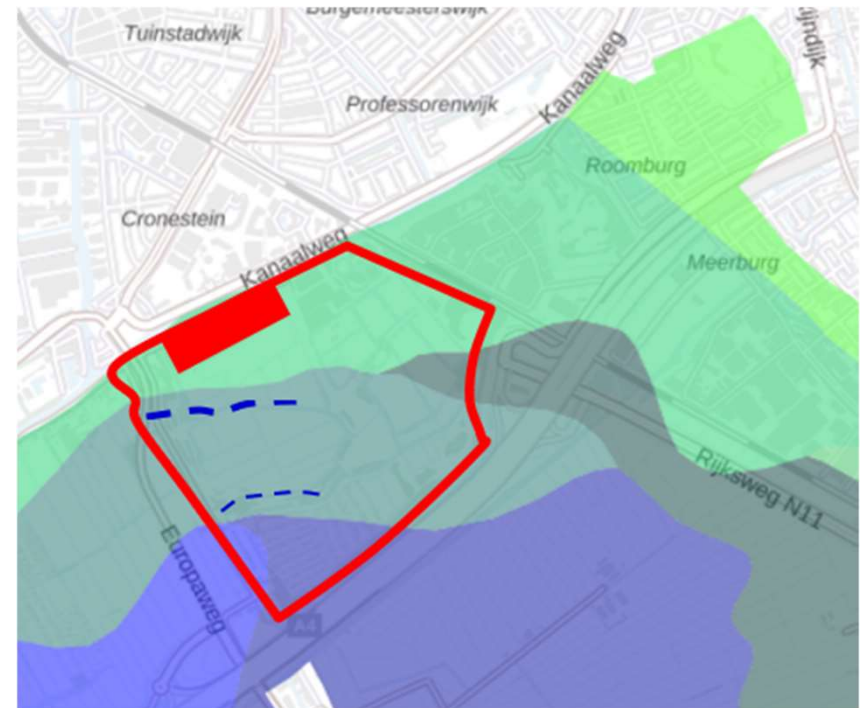

II. Oud polderlandschap (3)

Relatie met de ondergrond

- Oude kreek, van voor 1000
- Waterloop, deels oud, deels later
- Verkavelingsgrens, zeker
- Verkavelingsgrens, mogelijk
- Grens (on)regelmatige(r) ontginningen

- veen (bosveen of eutroof broekveen) - RCE: veenvlakten
- zware zavel/klei
- zeeklei - RCE: stroom- en crevasseruggen
- zeeklei - RCE: overstromingsvlakte
- veen (zeggeveen, mesotroof broekveen)

II. Oud polderlandschap (4)

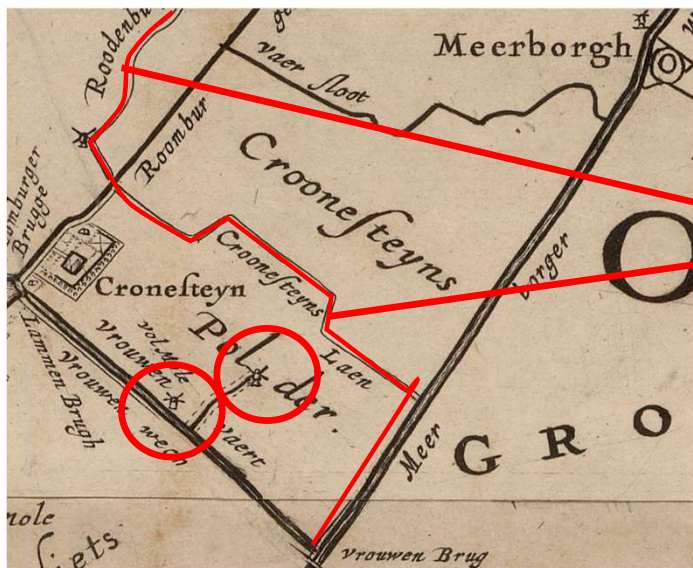
Van 4 poldertjes (zie hierna) => 1 polder in 1626

1615

Knottermolen in 1915

1647

Oude route
naar Zoeterwoude
door dit gebied!

Eventueel nog zichtbare fundament

II. Oud polderlandschap (5)

Waar lagen de 4 poldertjes 1^e helft 17^e eeuw:

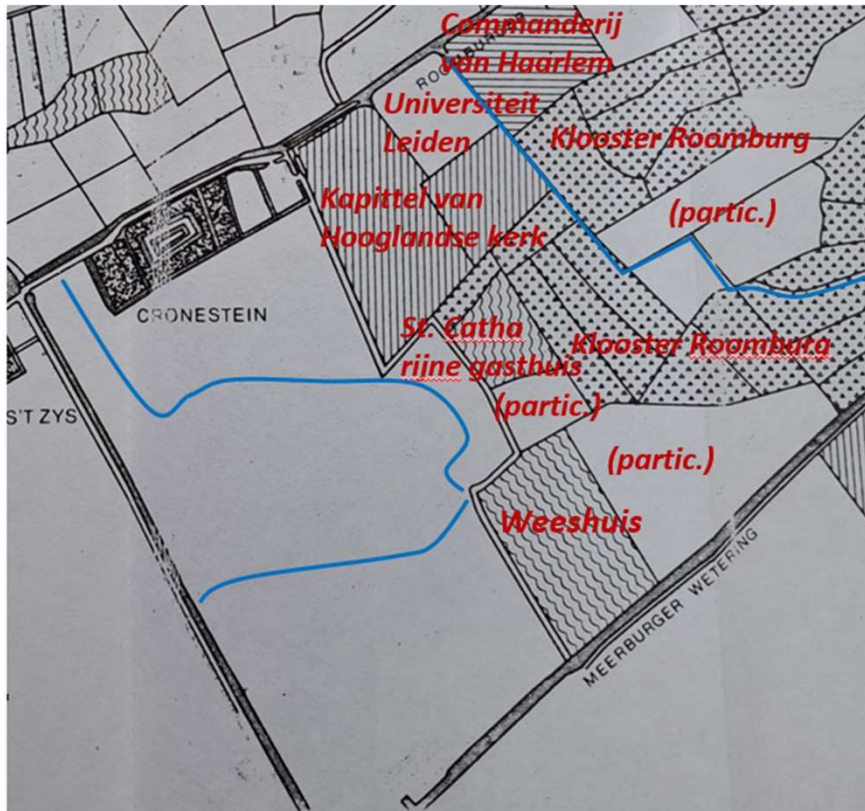
- Knotters poldertgen
- 't poldertgen van Panhuys en cum socys
- 't Wezen poldertgen
- 't Hoy poldertgen'

=> grondbezitter volmolen

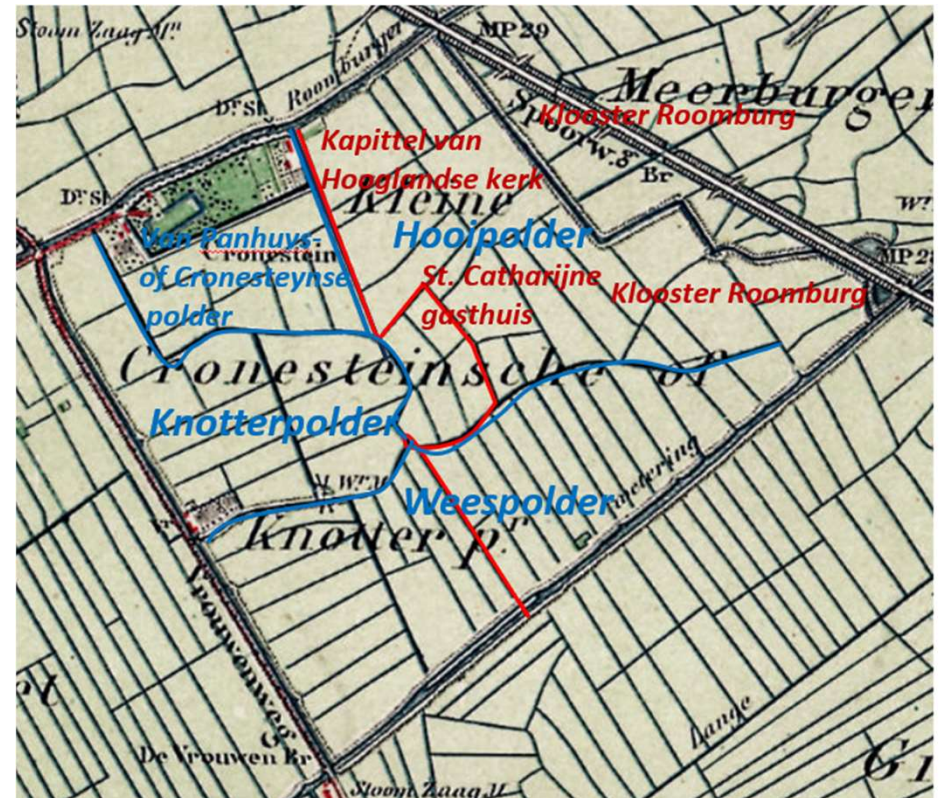
=> grondbezitter Cronesteyn

=> kaartboeken met grondbezit

=> restpolder + landgebruik ook later!

Reconstructie Van Oerle o.b.v. kaartboeken

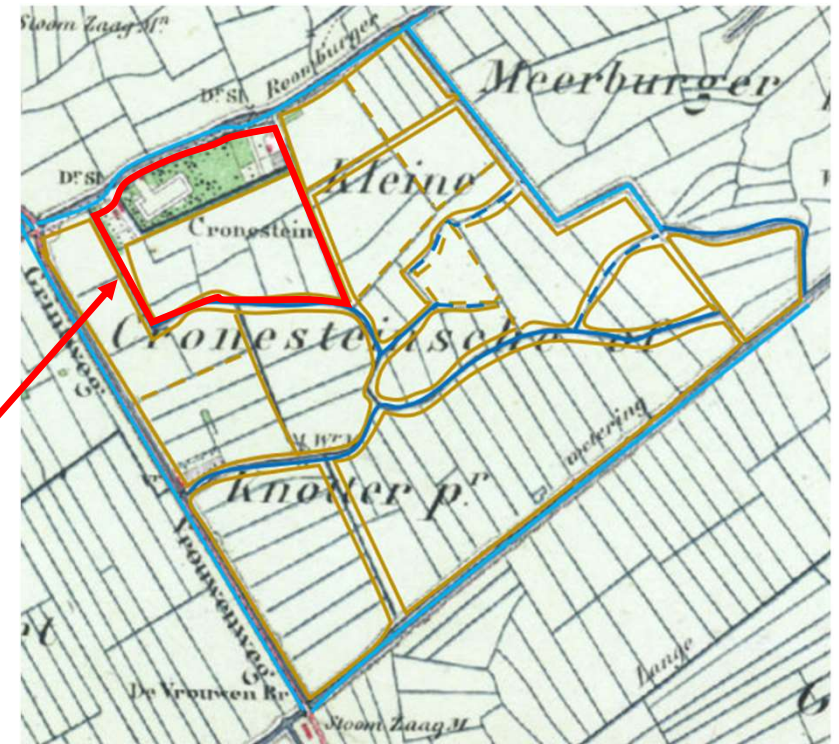

de polders en hun grenzen

II. Oud polderlandschap (6)

Grondbezit van het kasteel door de tijd

- ca. 1300 : ?
- 1325- na 1371 : 104 morgen (88,5 ha),
- **Ca. 1400 : 20 morgen (17,5 ha)**
- **1542 : 20 morgen (17,5 ha)**
- 1564 : 71 morgen (60 ha), incl. 2 pachters
- 1580 : 49 morgen (...ha)
- 1584 : 26 morgen (...ha)
- **1638 : 20 morgen**
- 1758 : 14 morgen (12 ha+ + aankoop 60 ha = 72 ha)
- 1784 : 14 morgen (12 ha)
- 1808 : + 32 morgen (27 ha) verpacht
- >1808 : 65 ha

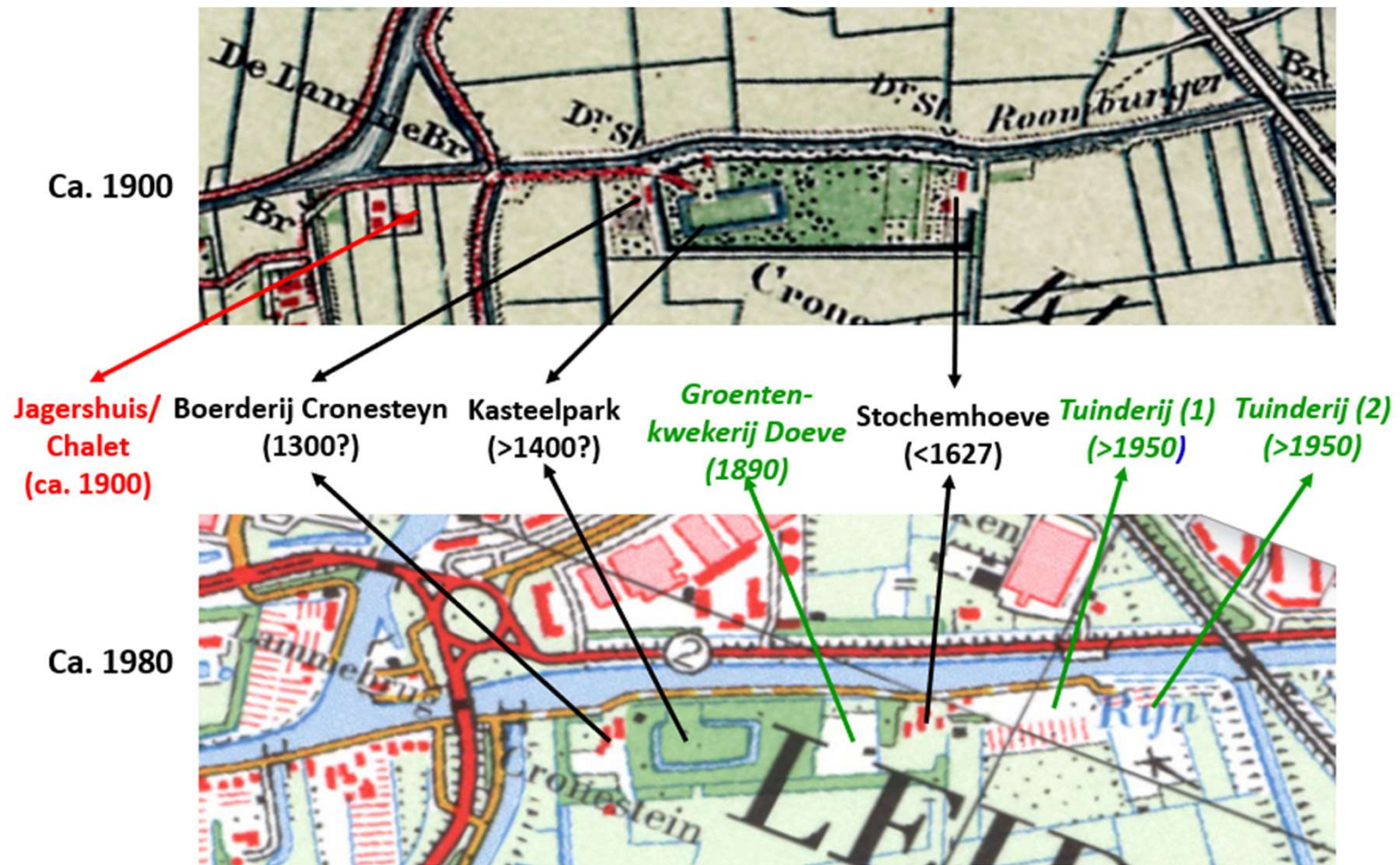

III. Situatie vóór het Polderpark (1)

III. Situatie vóór het Polderpark (2)

In de kanaalzone

III. Situatie vóór het Polderpark (3): de aanleg van de A4

De Lammebrug kort na 1960

Tijdens de aanleg van Rijksweg A4

III. Situatie vóór het Polderpark (4): aanzicht van het 'Polderpark'

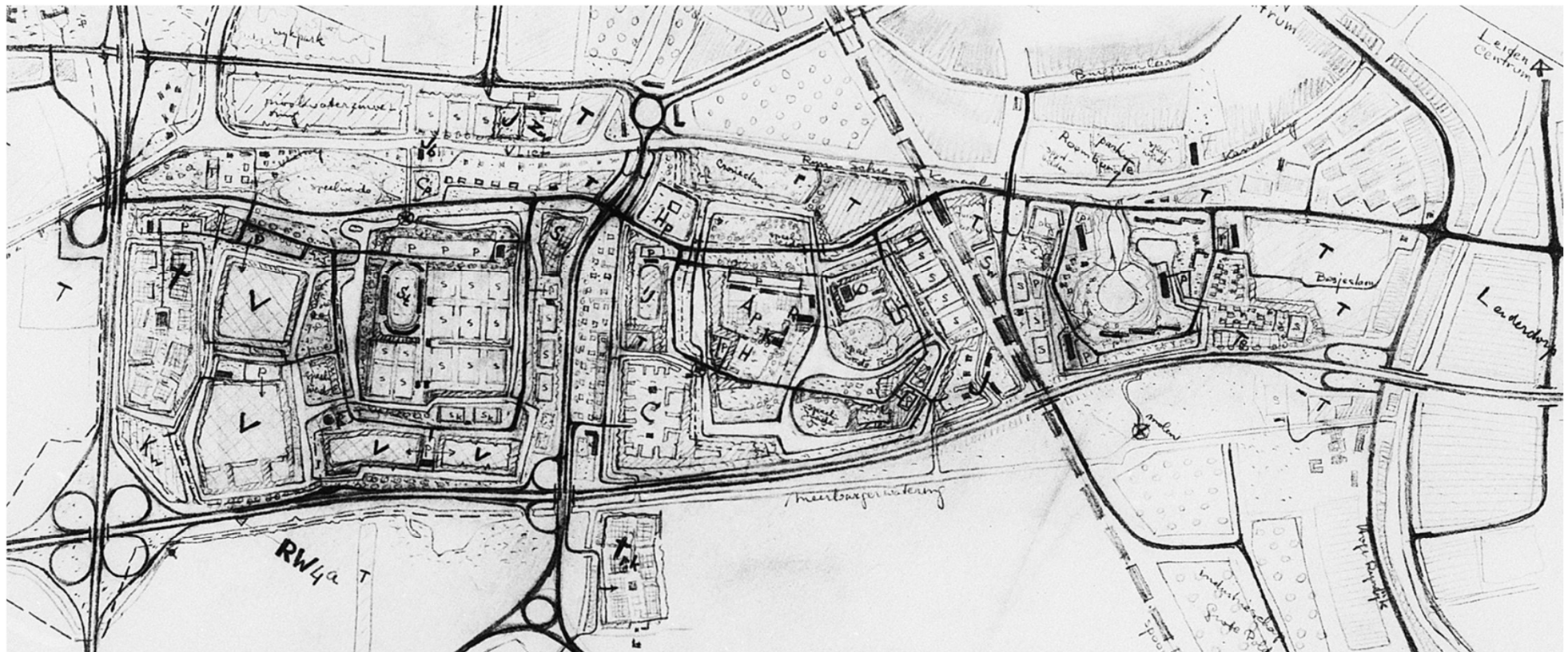
Vanaf de Vrouwenweg, 1963

Vanaf de A4, voor 1980

Pauze

IV. Naar een levend(ig) Polderpark (1)

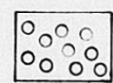

**Schetsontwerp Vlietpark
1964**

— Wegen
- - - Fietspaden

Woongebied

Industrie

Hoge woonflat

Middelhoge woonflat

Lage woningen

- - - Nieuwe grens van de gemeente

V Volkstuincomplexen

SW Schoolwerktuinen

IJ IJsbaan

S, Sk, Sh Sportvelden

Zw Zwembad

Jb Jeugdbuitencentrum

J Jeugdorp

K Kinderboerderij

H Hertekamp c.a

Cp Kampeertreintje

P Paardensportcentrum

R Café, restaurant

Ap Attractiepark

C Camping

St Stadion

Te Tennisbanen

† Begraafplaats

Hp Heliport

T Tuinbouw

P Parkeerterrein

⊕ ⊗ Bemalingsinstallatie (bestaand)

Kw Kwekerij

IV. Naar een levend(ig) Polderpark (2)

Laatste ontwerp Vlietpark 'oude stijl' – april 1978

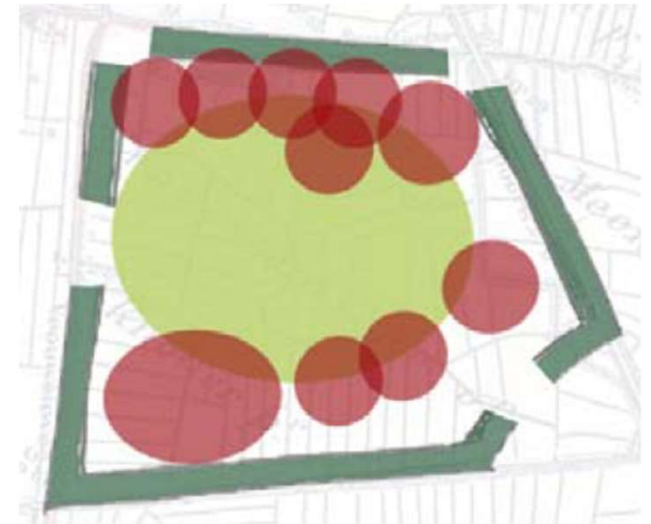

IV. Naar een levend(ig) Polderpark (3)

Ontwerp Vlietpark 'nieuwe stijl' – juni 1980

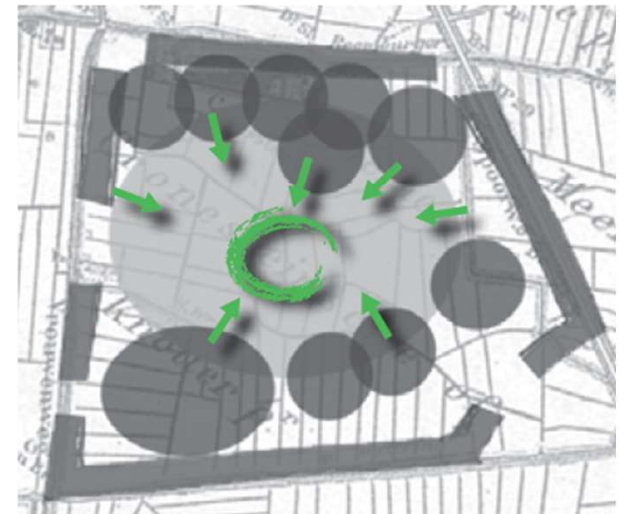

V. Levend qua natuur en groen (1)

**Groene parkomlijsting
met ook kleinere ruimtes**

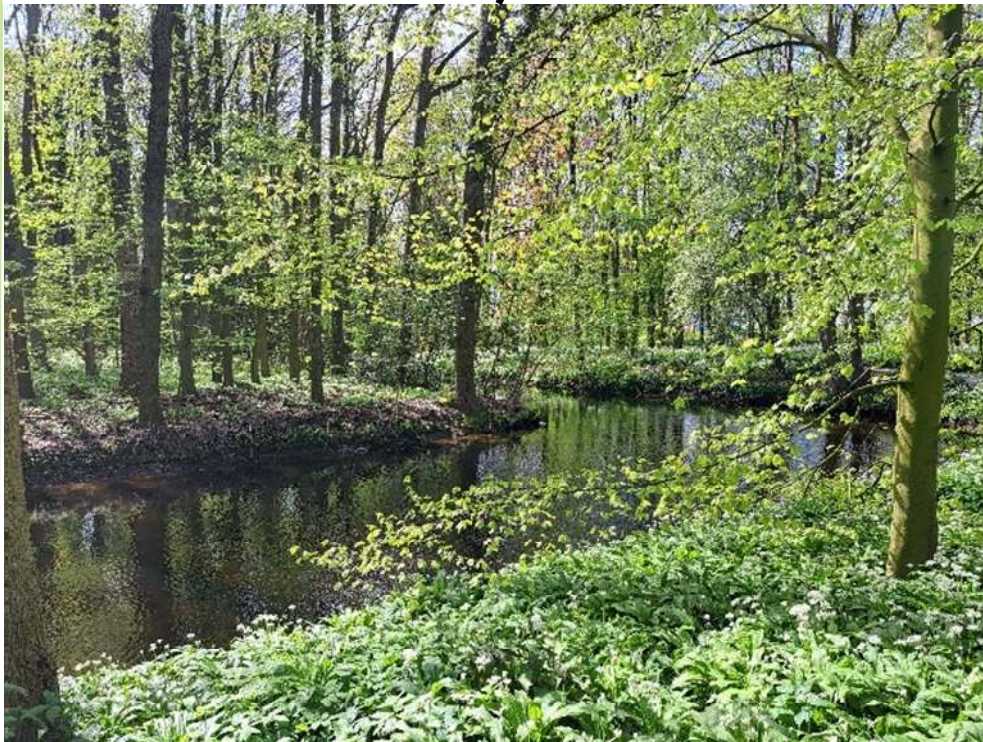
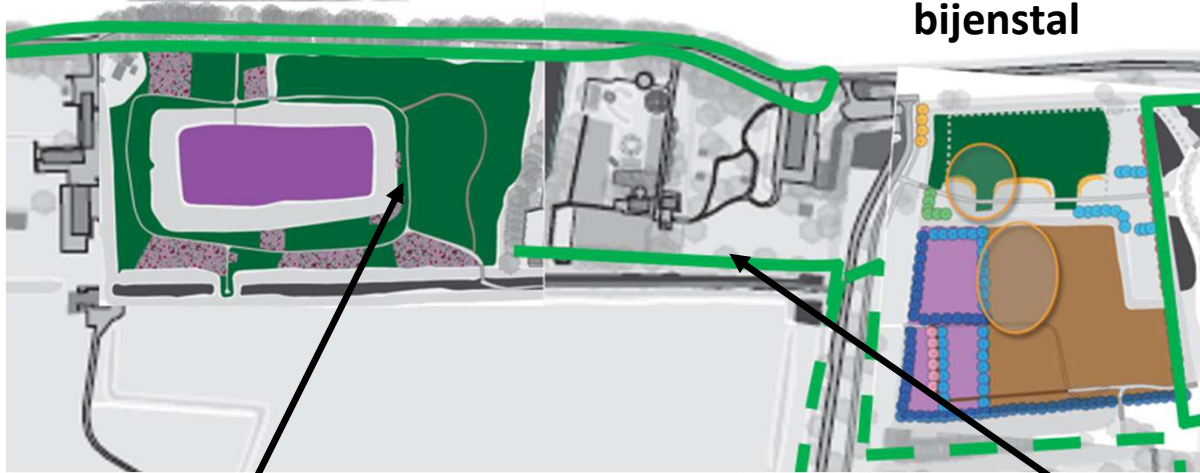
**Open polderlandschap
middenin**

V. Levend qua natuur en groen (2)

Kasteelbos

Reigerbos,
bijenstal

V. Levend qua natuur en groen (3)

Moerastuin

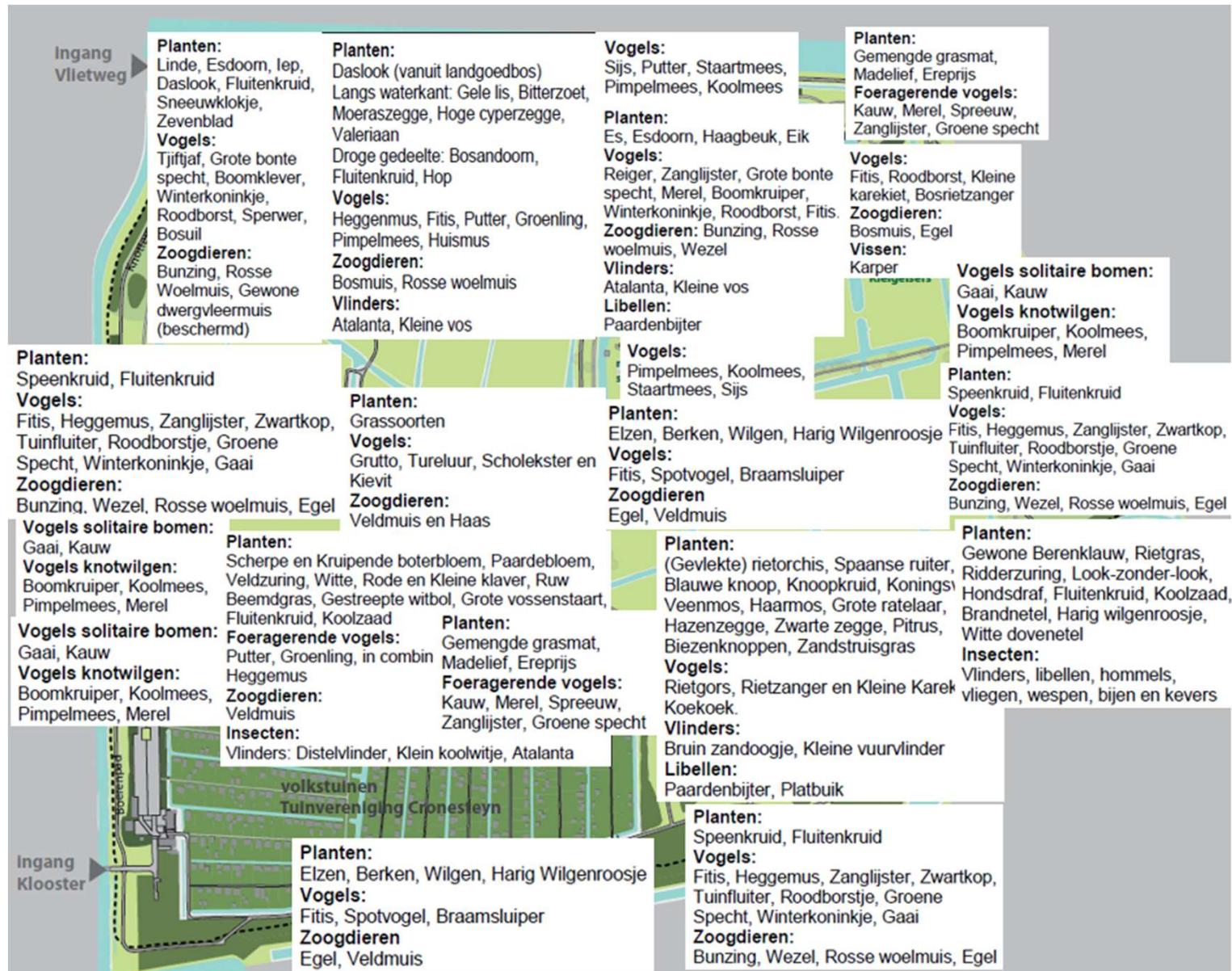

Grienden

V. Levend qua natuur en groen (4)

Meest kenmerkende planten, vogels en zoogdieren in 2003

V. Levend qua recreatie en educatie (en zorg en) (1)

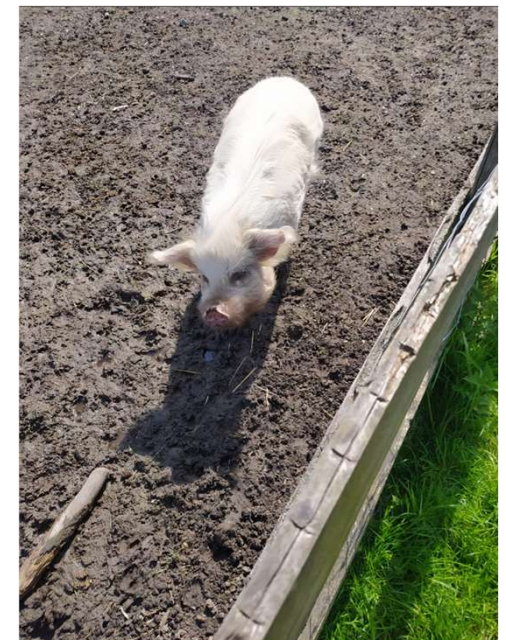
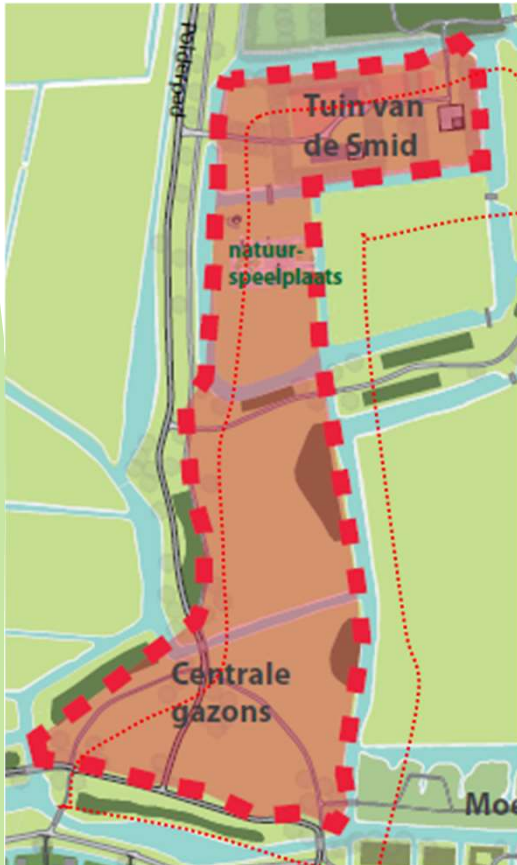
V. Levend qua recreatie en educatie (en zorg en) (2)

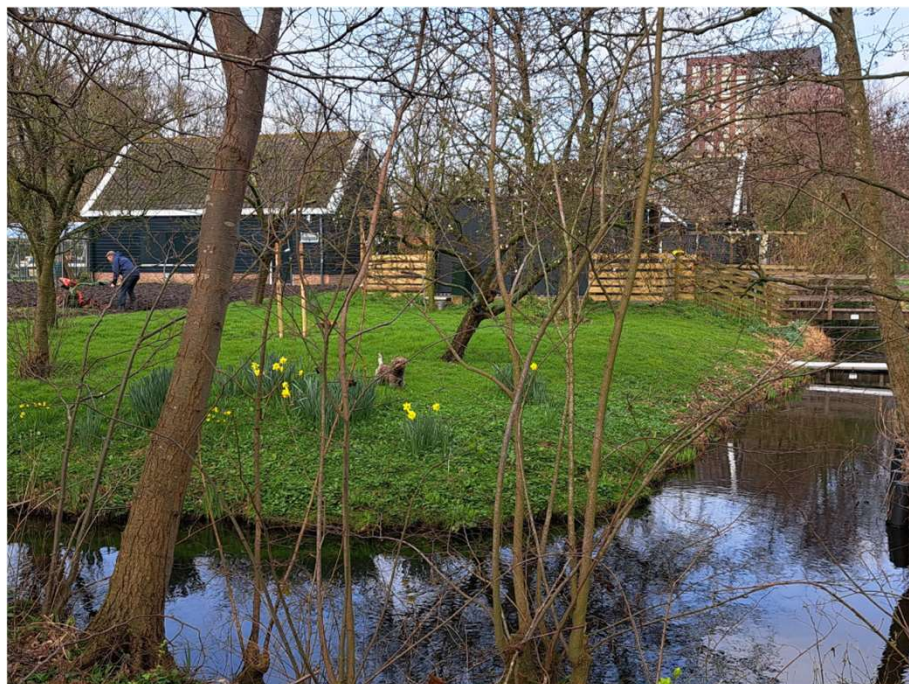
Waterspeeltuin

V. Levend qua recreatie en educatie (en zorg en) (3)

V. Levend qua recreatie en educatie (en zorg en) (4)

V. Levend qua recreatie en educatie (en zorg en) (5)

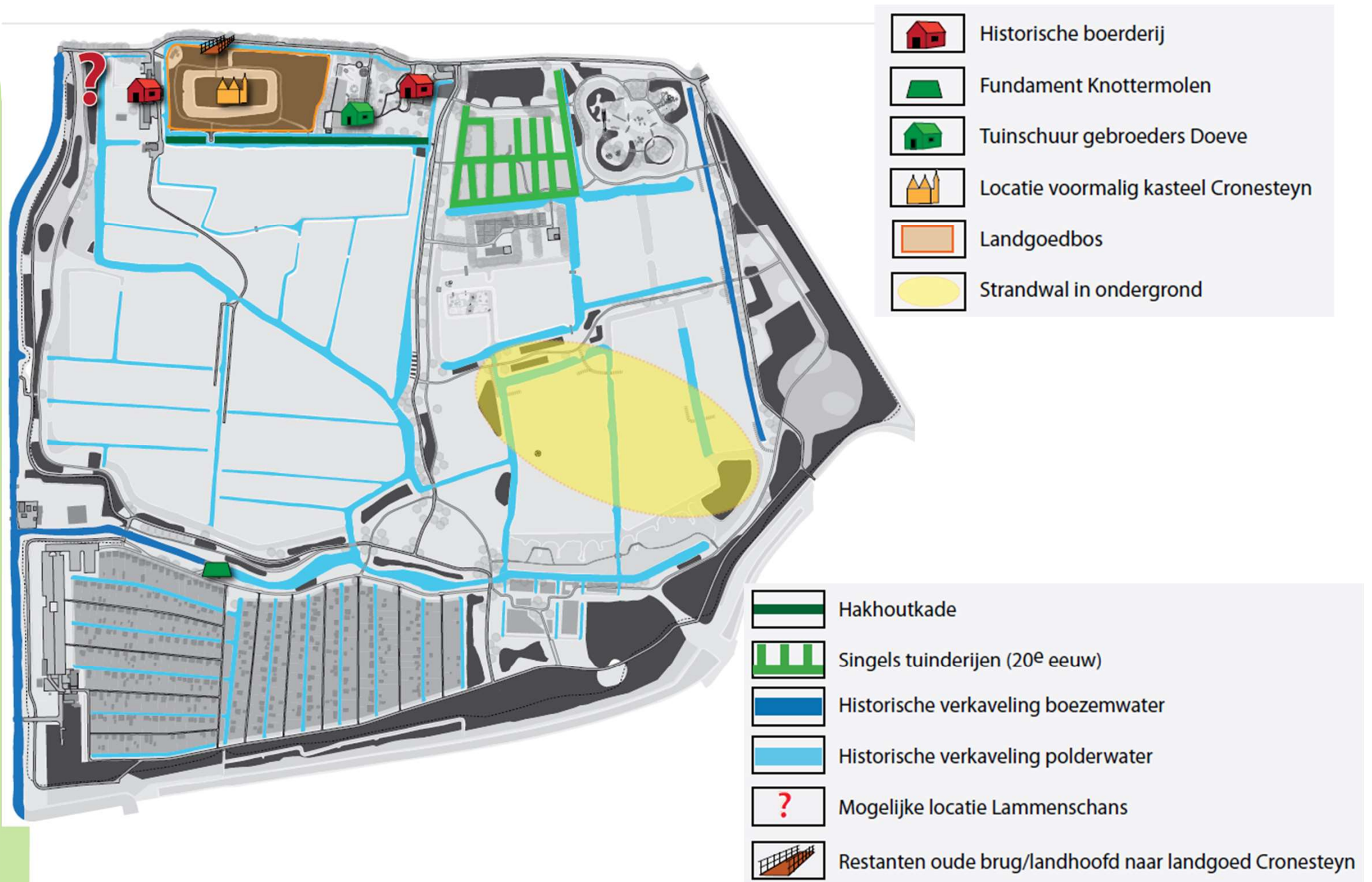

Gebruiksfunctie en intensiteit

1	Zorgboerderij: intensief
2	Natuurbeleving: normaal
3	Tuinieren: intensief
4	Verblijf/kamperen: intensief

5	Spelen: intensief
6	Horeca, educatie en spelen: intensief
7	Natuurbeleving: extensief
8	Natuurbeleving en agrarisch gebied: visueel

V. Levend qua cultuurhistorie (1) : hergebruik en aanpassingen

V. Levend qua cultuurhistorie (2) : hergebruik en aanpassingen

Boerderij Cronesteyn:
Oud *en* aangepast voor
kwekerij en zorg

Stochemhoeve:
Te slecht => herbouw
***en* aanpassingen voor**
camping en zorg

V. Levend qua cultuurhistorie (3) : hergebruik en aanpassingen

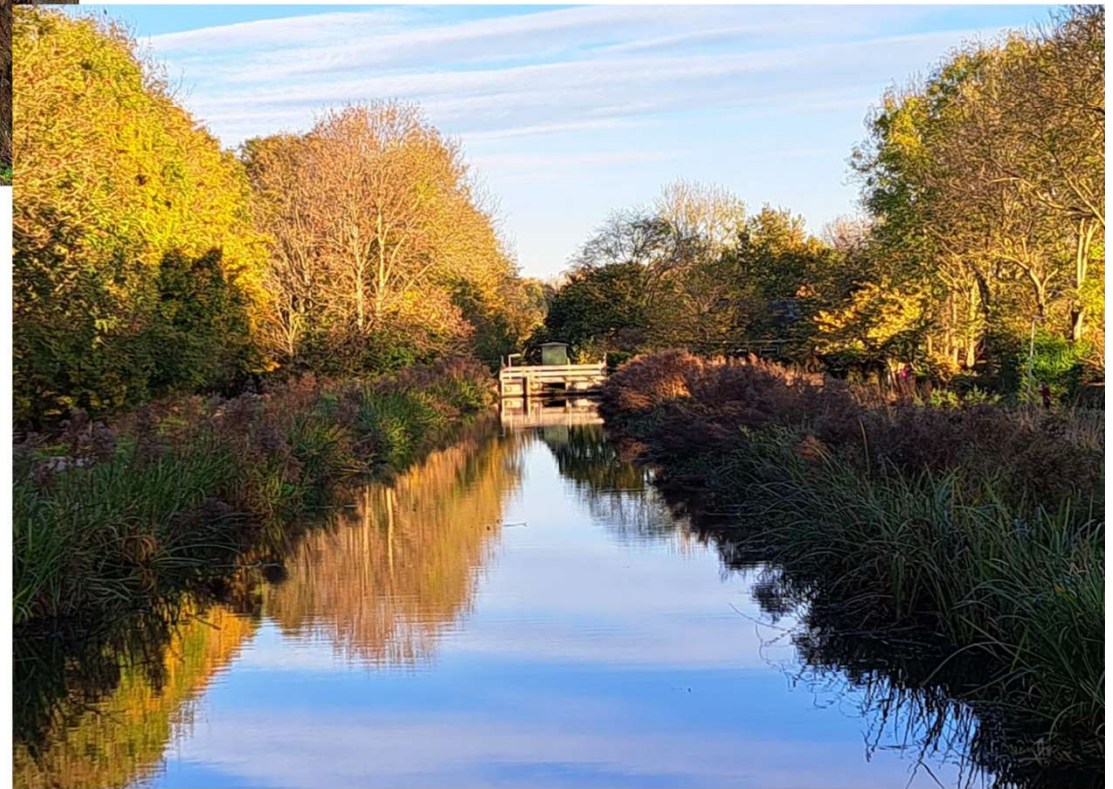

Oostelijke graslanden:

- demping sloten voor park
- verbreding sloten i.v.m. water

Boezemwetering:

- gemaal sinds 1931
- hoog groen voor park

VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed' (1)

Waarom behoefte aan bescherming als erfgoed?

- Als bij alle erfgoed: behouden vanwege bedreigingen
- Polderpark: - steeds opnieuw bedreigd aan de randen
 - ook bouwen in het park nog wel eens ter sprake
 - tegen 'invasieve' recreatievormen

Criteria van Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed bij 'groen erfgoed' (stadsparken, begraafplaatsen, ...)*:

- Mate van behoud van het oorspronkelijke parkontwerp
- De tuin- of parkontwerper (en bekend)
- Hoge monumentale waarde (cultuurhistorische waarde, architectuur- en kunsthistorische waarde, ensemblewaarden en situationele waarden)
- Hoge natuurwaarde (mits relevant),
- Hoge gebruikswaarde (bij publieke parken)

*<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/groen-erfgoed>
resp. Brochure 'Een toekomst voor groen' van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed uit 2012

VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed' (2)

Polderpark Cronesteyn:

- *Oud landschap* (= CH) als basis
- Aangepast voor *natuur*
- Aangepast voor *recreatie*
- Gemeentelijke ontwerper
- 'levend' houden

a. De uitgangspunten en de betekenis ervan voor erfgoed verschillen

b. De waardering als groen erfgoed: op basis van *landschap* of als *park*?

Parken als monument:

- *Park-/tuinontwerp* als basis (= CH)
- Natuur en recreatie deel ervan
- Bekende ontwerper
- Bekende stijl
- Behoud en/of restauratie

VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed' (3)

(1) Een lastige en paradoxale situatie en dus onzeker qua afloop:

Ad a. Betekenis bij Polderpark Cronesteyn:

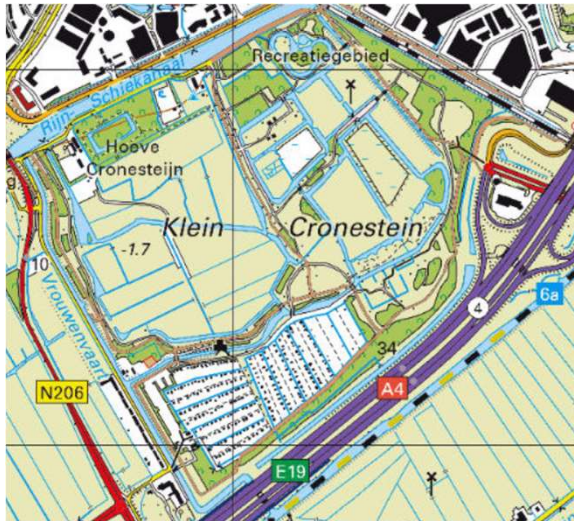
- De cultuurhistorie geeft het park 'diepte', dankzij
 - historisch ontstane variatie
 - historische gelaagdheid
- maar: voor een hoge CH waardering is maximaal behoud nodig
- terwijl: voor hoge natuur- en recreatiewaarden juist aanpassingen nodig

VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed' (4)

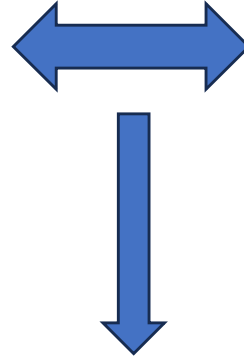
Ad b. - Waardeert men cultuurhistorisch als landschap of als park?!

- Kan men op kaarten zien dat het een park is?!

2023

Vergelijking

1900

 (Zeer) goed behouden landschap
 Redelijk behouden landschap

Als CH landschap:
Deels hoge waardering
Deels lagere

Pas recent als park:
Hoge waarderingen

VI. Polderpark Cronesteyn als 'groen erfgoed' (5)

(2) 'Levend' houden als spanningsveld?

Bij een monument beschrijft men alles exact wat men wil bewaren

⇒ Hoe & welke aanpassingen toegestaan resp. mogelijk?

⇒ En dus: hoe 'levend' kan het dan blijven?

Wettelijke bescherming kan zeer helpen,

als het maar niet het 'oud en levend' tegenwerkt

Dank u wel voor uw aandacht!

Vragen?